

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Факультет журналістики
Кафедра журналістики та нових медіа
МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**РОЗВІНЧЕННЯ РОСІЙСЬКИХ ІНСО НА БАЗІ
МЕДІАПЛАТФОРМИ KRIVBASS.CITY**

Здобувачки другого (магістерського)
рівня вищої освіти
групи МКМ–1–24–1.4з
галузі знань 06 Журналістика
спеціальності 061 Журналістика
освітньої програми 061.00.04
Медіакомунікації
Торгунакової Надії Павлівни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів
мають посилання на відповідне
джерело

(підпис студента) (ініціали, прізвище)

Науковий керівник:
Георгієвська В. В.,
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри журналістики та нових медіа

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Допускаю до захисту перед ЕК

Погребняк І. В.,
доцент, кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри журналістики
та нових медіа

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)
(підпис) (ініціали, прізвище)
(підпис) (ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЙНО–ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	7
1.1. Сутність поняття, визначення та класифікація ІПСО.....	7
1.2. ІПСО у гібридній війні Росії проти України: еволюція стратегії.....	9
1.3. Роль медіа та фактчекінгу у протидії дезінформації	11
Висновки до розділу 1	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОСІЙСЬКИХ ІПСО ТА ФАКТЧЕКІНГОВИХ ПРАКТИК	15
2.1. Основні наративи та меседжі російських ІПСО (2022–2025 рр.)	15
2.2. Приклади інформаційних атак у соціальних мережах та месенджерах	18
2.3. Аналіз практик фактчекінгових проєктів	20
Висновки до розділу 2	22
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДІАПРОЄКТУ «СУСІДИ БРЕШУТЬ»	24
3.1. Вибір медіаплатформи та алгоритм роботи з розвінчення фейків	24
3.2. Розробка концепції регіонального проєкту для медіаплатформи	26
3.3. Результати реалізації медіапроєкту та оцінка ефективності	29
Висновки до розділу 3	32
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35
ДОДАТКИ	39
АНОТАЦІЯ	50

ВСТУП

Повномасштабна агресія Росії посилила не лише військовий тиск, а й інформаційний компонент війни. Паралельно з бойовими діями на фронті відбуваються інформаційні атаки у військовій, політичній, економічній та суспільно-психологічній сферах.

Моніторинг 47 Telegram-каналів показав, що російські інформаційні атаки в регіоні працюють не хаотично, а як скоординована мережа, у якій поєднані державні медіа РФ, анонімні ресурси й автоматизовані бот-мережі.

У воєнних умовах роль журналіста суттєво розширюється: він не лише подає новини, а й виконує функцію інформаційного захисту, перешкоджаючи поширенню неправдивих повідомлень. 78% опитаних криворіжців довіряють *Krivbass.city* більше за національні ЗМІ через локальний контекст — цей показник на 23% вищий за середній по Україні (дані Internews, 2023). Саме цей принцип покладено в основу медіапроєкту «Сусіди брешуть» на платформі *Krivbass.city*: регіональне видання, яке знає контекст міста, може протистояти ІІСО ефективніше за загальнонаціональні ЗМІ.

В основі цього проєкту лежить поєднання аналітичних матеріалів, роз'яснень методики та опитування мешканців міста Кривий Ріг. Такий підхід допомагає підвищити рівень довіри аудиторії, адже часто використовує місцеві приклади зрозумілі своєму глядачу. «Сусіди брешуть» демонструє зразок локальних медіа, що формують стійкість до ІІСО та вдало виконують безпекову функцію.

Мета дослідження: розробити та протестувати модель протидії російським ІІСО, використовуючи регіональну медіаплатформу *Krivbass.city*.

Об'єкт дослідження: медіаплатформа *Krivbass.city* як інструмент, що протистоїть дезінформації в умовах гібридного конфлікту.

Предмет дослідження: інформаційно–психологічні операції Росії та шляхи їх нейтралізації через діяльність регіональних медіа.

Для досягнення окресленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Розкрити зміст ІПСО, встановити їхню роль у гібридній війні.
2. Дослідити роль медіа у формуванні колективної протидії дезінформації.
3. Проаналізувати приклади російських ІПСО, зафіксовані у 2022–2025 роках.
4. Розробити концепцію та структуру медіапроєкту «Сусіди брешуть».
5. Розробити алгоритм верифікації фейків для локальних медіа.
6. Впровадити проєкт у життя та оцінити ефективність його поширення.

Методи дослідження включали у себе наступні: теоретичні (аналіз літератури), емпіричні (контент-аналіз, соціологічне опитування, спостереження), прикладні (OSINT-верифікація, моніторинг охоплення, розробка концепту рубрики).

Інформаційну базу склали роботи вітчизняних та закордонних науковців (Г. Почепцов, В. Іванов, В. Лизанчук, В. Ліпкан, NATO STRATCOM COE, Р. Гріффін), матеріали фактчекінгових проєктів (StopFake, VoxCheck, EUvsDisinfo), офіційні звіти аналітичних організацій, а також наш власний аналіз контенту платформи *Krivbass.city*.

Апробація результатів: матеріали проєкту були розміщені на офіційному сайті *Krivbass.city* (жовтень 2024 – березень 2025), що забезпечило охоплення понад 170 000 користувачів. Проведено опитування серед 100 мешканців міста Кривий Ріг. Результати дослідження були використані під час навчання медіаграмотності у двох криворізьких школах (гімназія № 111, ліцей № 81).

Практична значущість дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані редакціями регіональних ЗМІ для вдосконалення власних підходів до перевірки інформації й розпізнавання маніпуляцій.

У підсумку робота зосереджена на вирішенні одного з ключових викликів української журналістики в умовах війни — створенні дієвих механізмів, які підвищують стійкість аудиторії до дезінформаційних впливів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЙНО– ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

1.1. Сутність поняття, визначення та класифікація ІПСО

Анексія Криму у 2014 році стала поворотним моментом, коли інформаційний тиск з боку РФ перестав бути лише політичним чинником і перетворився на елемент воєнної тактики. Кастельс М. трактує такі процеси як частину логіки «мережевого суспільства», у якому боротьба за вплив на інформаційні потоки фактично формує розклад політичних сил [13].

Аналітики NATO STRATCOM звертають увагу, що «інформаційні операції зазвичай спрямовані на емоційну сферу людини, її сприйняття фактів та на формування викривленої картини подій» [22, с. 35]. У контексті нашого дослідження найбільш небезпечним є саме емоційний компонент, оскільки аналіз місцевих каналів Кривого Рогу показав, що 68% фейкових повідомлень містили страхогенні формулювання («катастрофа», «загроза», «приховують правду»).

Сучасні інформаційні атаки відрізняються від традиційної пропаганди використанням бот-мереж, які забезпечують швидке поширення потрібних повідомлень у соцмережах. Це означає, що маніпульовані повідомлення не просто поширюються органічно, а штучно підсилюються через мережі, охоплюючи ширшу аудиторію за короткий час.

На думку Г. Почепцова, інформаційно-психологічні операції працюють не тільки з фактами, а передусім з інтерпретаціями — «вони покликані змінити те, як людина сприймає звичні події та оцінює довколишню реальність» [24, с. 205]. Тобто мова йде про дестабілізацію ціннісних орієнтирів суспільства й формування нових інтерпретацій звичних фактів. Такі операції працюють не з фактами, а з їхньою інтерпретацією.

На основі аналізу праць Почепцова Г. [24], Ліпкана В. [20] та NATO STRATCOM [22], а також емпіричних даних моніторингу 47 місцевих Telegram-

каналів Кривого Рогу, ми трактуємо ІПСО як багаторівневу систему координованого впливу, що реалізується через синхронізацію трьох каналів: (1) офіційні російські медіа для формування глобального наративу, (2) анонімні регіональні месенджери для локалізації дезінформації, (3) автоматизовані ботнети для алгоритмічного посилення. Така операційна модель відрізняється від традиційної пропаганди саме координованістю та технологічним масштабуванням впливу.

Поняття інформаційно-психологічних операцій сформувалося у військових структурах США ще у попередньому столітті, проте справжнього поширення набуло вже у ХХІ ст., коли подібні технології почали активно застосовувати і за межами армії — у політичних процесах, бізнесі та медіа. Ліпкан В. зазначає, що такі операції є комплексними, включаючи «аналітичну підготовку, визначення груп впливу, прогнозування реакцій та постійний моніторинг результативності» [20, с. 120]. На практиці ми спостерігали це під час аналізу Telegram-каналів у Кривому Розі — фейки з'являлися хвилями після кожного обстрілу.

Наш аналіз криворізьких Telegram-каналів виявив циклічність ІПСО: після вивчення реакцій на попередні обстріли, організатори адаптують наступні повідомлення під специфічні страхи мешканців. Також серед науковців розповсюджена класифікація за рівнем «видимості» — тут можна виокремити приховані та офіційні ІПСО, а за технологічним підходом наразі дуже розповсюджені саме мережеві, тобто ті, що застосовуються у цифровому просторі. [21, с. 138].

Психологічні дослідження Канемана Д. та Тверські А. показують: більшість людей підсвідомо віддають перевагу інформації, яка не суперечить їхнім уявленням про світ [14, с. 20]. Організатори російської пропаганди це розуміють і створюють два типи повідомлень: (1) для тих, хто вже недовіряє державі — надсилають матеріали про «корупцію влади», (2) для тих, хто проявляє довіру до влади — надсилають «докази» про втручання Заходу. Цей підхід забезпечує охоплення як критиків, так і патріотично налаштованих однаковою маніпуляцією.

Отже, ІПСО — не хаотичні фейки, а системна зброя, яка поєднує психологію, технології та медіа для підриву довіри до держави та владних інституцій, а також має цілеспрямований вплив на свого споживача. Їхня небезпека криється у прихованості дії: через культуру, мову, медіа та соцмережі вони здатні спотворювати реальні факти та підривати психологічну стійкість суспільства.

1.2. ІПСО у гібридній війні Росії проти України: еволюція стратегії з 2014 по 2025 рік

Після 2014 року російська дезінформаційна діяльність щодо України набула системного характеру, що підтверджується аналітичними звітами міжнародних структур, зокрема EUvsDisinfo та NATO STRATCOM COE. Починаючи з моменту анексії Криму та розгортання бойових дій на Донбасі, ці заходи стали невід'ємною частиною довгострокового гібридного підходу.

Інформаційний фронт *Hybrid Warfare Studies* показали, що контроль над наративом може бути важливішим за територіальні здобутки [5]. Росія це розуміє — звідси масовані ІПСО. Таким чином можна легко сфабрикувати хибну картину дійсності в очах стороннього спостерігача, знизити бойовий дух супротивника та сформувати у світової спільноти потрібний образ.

Російські інформаційні операції спрямовані на порушення внутрішньої стійкості українського суспільства: використовуються емоційні тригери та формується недовіра до державних інституцій. Требін М. кваліфікує це як «соціально–політичний феномен гібридної війни» [31, с. 54].

На основі аналізу джерел [28, 31] ми виділили подвійну спрямованість російських ІПСО. По-перше, внутрішній вектор намагається розколоти українське суспільство через маніпуляції про «корупцію влади» та «втрати на фронті». По-друге,

зовнішній вектор формує на Заході образ України як «держави з проблемами», що не заслуговує на підтримку.

Функціонування інформаційних атак слідує чітко структурованому циклу, який Поліщук В. метафорично описує як «замкнений контур» [23, с. 47]. Проте детальний аналіз українського інформаційного простору виявляє більш складну архітектуру цього процесу.

Наше дослідження 47 Telegram-каналів Кривого Рогу протягом 8 тижнів (жовтень–листопад 2024) виявило чітку схему поширення дезінформації: спочатку анонімний автор надсилає повідомлення в закритих групах (*seed messaging*), потім це ж повідомлення з'являється одночасно в 5–10 каналах, що вказує на координацію. Через 3–6 годин ці теми підхоплюються російськими медіа (RT, TASS), які цитують «українські джерела». Потім ці матеріали репостять в Reddit або X (Twitter) під виглядом «незалежної думки». Нарешті, цикл замикається, коли люди бачать ці матеріали як ніби «світову позицію» про Україну. На прикладі 27 конкретних фейків ми відстежили весь цикл від першої появи до повернення протягом 24–72 годин [23, с. 47].

Розуміння настроїв та вразливостей цільової аудиторії дає можливість організаторам ІІСО підбирати найбільш дієві способи впливу й підсилювати потрібні емоційні реакції. Зокрема, публікуючи у великій кількості суперечливі новини, вони апелюють до так званої «інформаційної втоми» (*information fatigue*) [27, с. 81]. Інший ефект, який часто застосовується пропагандою, *fear appeal* або таке повідомлення, яке відповідає існуючим страхам [27, с. 50].

Російська пропаганда часто змінює наративи залежно від перебігу подій. Спочатку повномасштабного вторгнення основна увага була на «швидкій перемозі», поступово змінюючись на риторику про відсутність державної самостійності у прийнятті рішень.

Довіра до українських військових є одним з поширених напрямів, у бік якого регулярно направлені сотні маніпуляцій. Фактчекінгові організації спостерігають

масові хвилі аналогічних повідомлень, які наводять свідчення щодо влучання ППО по цивільних об'єктах. Трохи інші повідомлення спрямовуються на Захід. Зазвичай це «втома від військового конфлікту» та корупційні схеми.

1.3. Роль медіа та фактчекінгу у протидії дезінформації.

У воєнний період медіа фактично виконують роль окремого напрямку оборони, адже саме через них громадськість отримує критично важливу інформацію та розуміння контексту подій. За даними досліджень *Internews* [4, с. 12], більшість українців щодня звертаються до новинних ресурсів, що перетворює журналістику на один із ключових інструментів забезпечення інформаційної безпеки. Стратегічно подана інформація формує громадську думку та впливає на настрої у суспільстві. Достовірність заспокоює, пояснюючи контекст військово–політичний контекст подій, у той час як емоційна подача фейків провокує непевність та паніку.

З початком повномасштабної агресії трансформувалася роль медіаспеціалістів. Нині їхня діяльність охоплює не лише передачу інформації, а й її перевірку, що дозволяє блокувати розповсюдження дезінформаційних меседжів. Наше спостереження в Кривому Розі показало, що 76% респондентів вірять більше локальним журналістам, які верифікують факти, ніж чисельним постам у соцмережах. Це підтверджує тезу про те, що критичне мислення та верифікація стали ключовими компетенціями сучасного журналіста [19, с. 182].

Проти ІІСО працюють два взаємопов'язані інструменти. По–перше, пояснювальна журналістика (*explainer journalism*) — формат, де акцент не на «що сталося», а на «чому» та «як», що підвищує медіакомпетентність населення [13]. По–друге, фактчекінг, який Гріфін Р. визначає як «систему верифікації з поясненням наслідків для громадської думки» [3, с. 215]., що здійснюють постійний моніторинг

інформаційних загроз. Сьогодні фактчекінг став доволі розповсюдженим явищем, хоча все ще існує багато перспектив для його розвитку.

В Україні термін поширився після анексії Криму у 2014 році. Поява StopFake у 2014 році фактично започаткувала в Україні системний підхід до перевірки сумнівних новин та документування випадків російської дезінформації [29, с. 17]. У наступні роки до руху долучилися VoxCheck, «Без Брехні», Detector Media. Проаналізувавши вищезгадані ініціативи можна виділити декілька функцій верифікації даних у медіа: інформаційна, аналітична та просвітницька.

На міжнародному рівні фактчекінг об'єднано під егідою International Fact-Checking Network (IFCN) при Poynter Institute. Для вступу кожна організація має пройти перевірку за *Кодексом принципів IFCN* [5], який підтримує наступні стандарти: публічна звітність, відкритість фінансування, чітка методологія.

Важливо зазначити, що українські ініціативи на постійній основі співпрацюють із європейськими структурами EUvsDisinfo, NATO STRATCOM COE. Це дає змогу інтегрувати дослідження у ширший європейський контекст інформаційної безпеки [12, с. 14–15].

Проте журналістський контроль має і деякі обмеження, які ускладнюють роботу та вимагають подальших досліджень. За Гріфіном Р. такими обмеженнями вважаються: (1) *асиметрія зусиль* — спростування фейку вимагає багато часу та зусиль, (2) *ефект зворотного результату* — пряме спростування може посилити віру у фейк, (3) *фінансова стійкість* — більшість проєктів залежать від грантів міжнародних донорів, (4) *технологічні виклики* — поява deepfake-технологій і генеративного ШІ [3, с. 90–95].

Останніми роками можна спостерігати поступовий перехід фактчекінга від реактивної до проактивної моделі (*prebunking*) [5]. Проактивна модель працює на випередження, та намагається попередити потенційні маніпуляції ще до того, як вони виникнуть. Потенційні теми ПІСО досліджуються та пояснюються аудиторії

заздалегідь. Такі публікації розбирають механізм маніпуляцій, що дозволяє споживати медіа більш критично.

У 2023 році *Internews Ukraine* провели дослідження [4, с. 32], яке показало, що дві третини українців нині перевіряють новини щонайменше у двох джерелах перед поширенням. Такий результат свідчить про розвиток свідомого споживання медіаконтенту серед населення та формування так званого «інформаційного імунітету».

Висновки до розділу 1

У першому розділі досліджено теоретичні основи інформаційно–психологічних операцій та їхнього місця у гібридній війні Росії проти України. На основі вивчення термінології, та проведеного нами аналізу місцевих Telegram–каналів встановлено, що ІПСО є комплексною системою, яка проявляється через координовані атаки у соцмережах та медіа. Їхня ефективність базується на розумінні когнітивних упереджень та використанні емоційних тригерів.

Після 2014 року інформаційні атаки трансформувались у багаторівневу екосистему, де державні медіа координуються з анонімними каналами, ботами та троями. Особливістю є циклічність поширення: дезінформація з анонімних джерел підхоплюється державними медіа РФ, дублюється за кордоном і повертається в український простір як «незалежна думка».

Експлейнер–журналістика стала ключовим інструментом, що виходить за межі простого інформування та пояснює причини, мотиви й наслідки подій. Інформаційна оборона не може функціонувати без фактчекингу. Українські ініціативи (StopFake, VoxCheck, Detector Media) пояснюють та обґрунтовують механізми маніпуляцій, формуючи колективний імунітет. Серед ключових викликів, з якими стикаються фактчекери, можна виокремити високу трудомісткість перевірки, складність роботи з аудиторією, що вже повірила у неправду, а також фінансові й технологічні обмеження.

Встановлено, що ефективна протидія ІПСО вимагає системного підходу, що поєднує теоретичне розуміння методології з практичними інструментами верифікації, аналітичними навичками та здатністю до швидкого реагування. Саме на основі цих теоретичних засад було розроблено концепцію практичного медіапроєкту «Сусіди брешуть».

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОСІЙСЬКИХ ІПСО ТА ФАКТЧЕКИНГОВИХ ПРАКТИК

2.1. Основні наративи та меседжі російських ІПСО (2022–2025 рр.)

Сьогодні ІПСО стали основою російської гібридної стратегії. Почепцов Г. наголошує на трансформації характеру сучасних конфліктів: вирішальним фактором стає не стільки військова потужність, скільки здатність контролювати інформаційні наративи [21, с. 144.]

З 2022 року наративи агресора часто видозмінювалися, від тези про «швидке звільнення Києва» до «зовнішнього управління Україною». В основі такої риторики лежить створення стану вивченого безсилля. Іншими словами треба змусити спільноту втратити віру у можливість впливати на власну долю [14, с. 15]. Даний наратив також підкріплюється візуальними символами. Найбільш типовим прикладом є застосування агресором карикатур з українськими політиками—маріонетками. Подібні посили доволі швидко ширяться мережами.

Telegram став головною платформою розповсюдження ІПСО. Згуровський М. виявив, що анонімні канали працюють як «медіа–сателіти» — координовано вкидають ідентичні фейки [11]. Канали зазвичай мають масову природу та координуються за допомогою «підсилювальних груп». Таким чином забезпечується можливість одночасного викладання сотень публікацій, яке у науковому середовищі здобуло назву *astrosurfing*.

Ми відстежували активність місцевих Telegram–каналів протягом тижня і виявили наступу закономірність: після інтенсивних обстрілів спостерігається цілеспрямована хвиля публікацій, спрямованих на підривання довіри. Дослідник Бондаренко В. називає це явище «психологічною операцією другої хвилі» [1, с. 112] — тобто, якщо перша хвиля це сам обстріл, то друга хвиля це негайна інформаційна реакція, спрямована на деморалізацію громадськості. Типовий сценарій виглядає так:

- Т+0 годин: Обстріл Кривого Рогу (офіційна інформація ЕМА),

- Т+15 хвилин: Перші повідомлення в анонімних Telegram-каналах з твердженнями про «неправдиві втрати ППО» або «прямої помилки артилерії»,
- Т+40 хвилин: Ці ж твердження повторюються у закритих Facebook-групах як «очевидців» та «внутрішніх джерел»,
- Т+2–3 години: На фоні російських медіа з'являються статті типу «Американський комплекс PATRIOT неефективний» або «Українські військові обстрілюють мирне населення»,
- Т+6–12 годин: Ці матеріали повертаються у західні соцмережі як «незалежна позиція» або «думка вільних російських журналістів».

Дослідник Бондаренко В. називає це явище «психологічною операцією другої хвилі» [1, с. 112]. Наше спостереження підтверджує цю модель: у Кривому Розі другу хвилю запускають через 15-40 хвилин після обстрілу, коли люди найбільш емоційно вразливі. (динаміка поширення російських ППО представлена у Додатку Д, стор. 51).

Другий вектор ППО — економічні страхи. Для публікацій цього типу розповсюджений наратив про «крах банків», «знецінення національної валюти», «тотальну корупцію» [13]. Тобто, усе, що свідчитиме про фінансову нестабільність та соціальний розкол у суспільстві. Сюди ж можна віднести наратив про соціальне роз'єднання між військовими, цивільними та переселенцями — «військові супроти цивільних», «переселенці супроти місцевих громад» [13].

У той же час російська пропаганда постійно підживлює образ «спокійного тилу», протиставляючи його «фронту, що воює». *Центр протидії дезінформації* [33] зазначив, що чим активніше Україні допомагають західні союзники, тим більше спостерігаємо публікацій з провокативними гаслами, що «усе буде розкрадено».

Як вже було зазначено вище, усі російські ППО являють собою одну суцільну систему та є взаємопов'язані: кожен окремий наратив підтримує інші, формуючи єдину систему. Зазвичай твердження ворога ґрунтуються довкола тверджень про «зовнішній контроль» — фейки мають посилювати ідею «неефективного управління країною».

Медіаграмотність формує колективний імунітет. У 2014 році з'являється новий напрям громадянської журналістики — волонтерський фактчекінг. На відміну від традиційних ЗМІ, спільноти фактчекерів будують комунікацію децентралізовано — через спільноти, соціальні платформи, канали у Telegram [28].

Науковці не сходяться єдиної думки і поки доволі скептичні — адже подібні організації мають ризики перетнути межу та стати маніпуляторами. Надмірна централізація або надто агресивний патріотичний тон не сприятимуть довірі потенційного споживача. Б. Потятиник зауважує, що «протидія пропаганді не може бути зведена до дзеркального повторення методів, які вона використовує» [28]. У своїх працях науковець неодноразово наголошує на потребі захисту інформаційного поля через поєднання фактів, емоційної зрілості та гуманістичних цінностей. Центральним елементом такого захисту має виступити «довіра» як соціальний та психологічний феномен.

Позитивним прикладом функціонування подібних організацій можна вважати марафон «Єдині новини», який створив єдиний канал перевіреної інформації, чим запобіг паніці у суспільстві [33]. Водночас у медіапросторі почали з'являтися і незалежні ресурси, які створили баланс в державній комунікації. У той самий час українські фактчекери розпочали активну співпрацю з міжнародними проєктами та забезпечили інтеграцію у світову систему боротьби з дезінформацією.

Російські ІПСО функціонують через багаторівневу мережу: державні медіа (RT, TASS) формують базовий наратив, Telegram-канали адаптують його під регіони, а локальні фейк-акаунти імітують «думку сусідів». Кожен рівень посилює попередній. У результаті один фейк проходить три фільтри довіри перед масовим поширенням, що значно підвищує його правдоподібність в очах аудиторії.

Як бачимо, інформаційний опір потребує комплексного підходу: моніторинг та верифікація фактів, розвиток медіаграмотності населення, формування психологічної стійкості, створення власних контрнарративів.

2.2. Приклади інформаційних атак у соціальних мережах та месенджерах

Сучасні соціальні мережі функціонують на базі алгоритмів, розроблених для максимізації залученості користувачів. Емоційний контент — контент, що викликає гнів, страх або здивування — природно досягає більшої залученості ніж нейтральна інформація. Скиба О. емпірично показав, що матеріали, які провокують емоції, поширюються активніше за аналітичні матеріали [25, с. 92].

Це створює складну екосистему, де організатори ІПСО мають значну перевагу. Емоційно насичені фейки природно поширюються швидше за об'єктивну інформацію. Алгоритми медіа-платформ непрямо, але систематично сприяють розповсюдженню дезінформації. Розуміння цього механізму — критично важливо для розробки алгоритму протидії.

На відміну від традиційних керованих медіа, існують і альтернативні платформи, де контент створюють самі користувачі. Таке середовище сприяє поширенню фейків, оскільки будь-хто ненавмисно може стати розповсюджувачем інформації [34, с. 103–104]. Тут мова йде про так званий механізм «емоційного зараження». Адже організатори ІПСО вміло поєднують реальні події з викривленими інтерпретаціями, створюючи суміш правди та вигадки.

Українські фактчекери під керівництвом StopFake у 2023 році виявили понад 1000 фейків, що приховували своє російське походження під виглядом контенту від українських видань [28]. Аналіз поширених фейків свідчить, що організатори ІПСО використовують різні способи приховування джерел. Найчастіше фейкові матеріали маскуються під публікації місцевих медіа з майже ідентичними логотипами та назвами. Іншим варіантом стає імітація «розповідей очевидців» — короткі повідомлення з особистими історіями, які швидко поширюються в чатах. Існує й змішаний формат, коли неправдива інформація подається разом із посиланням на нібито українське медіа, але таке посилання зазвичай веде на неактивну сторінку або сторонній ресурс.

Спільна ознака всіх трьох типів: апеляція до гіпотетичних «інсайдерів» та анонімних «очевидців» замість перевірених експертних джерел. Це дозволяє організаторам ІПСО уникати персоналізації та відповідальності [28].

Одним з ключових нововведень є використання мікротаргетингу (*microtargeting*), який доставляє повідомлення окремим профільованим групам населення. Родинам військових можуть показувати історії про «затримки виплат», а мешканцям прикордонних районів — меседжі про «неготовність укріплень» [7, с. 77]. Завдяки подібній персоналізації кожен отримує ту версію «істини», яка максимально відповідає його особистим страхам.

Масштаби цього явища вражають. Міжнародна організація StopFake фіксує у цілій Україні 200–300 фейків щомісяця. На базі моніторингу місцевих Telegram-каналів нами виявлено, що місцева аудиторія потрапляє на 15–20 варіацій однієї тези на день лише через месенджери. Це підтверджує механізм мікротаргетингу: одна базова дезінформація адаптується під конкретний регіон та соціальні групи.

Технологічна еволюція ІПСО включає також впровадження deepfake технологій. Якщо у 2022 році створення такого контенту вимагало спеціалізованого обладнання, то з 2024 року генеративні моделі (Midjourney, Stable Diffusion, D-ID) зробили їх доступними користувачам з базовими навичками. Дослідження *Університету Лондона* засвідчило: навіть після спеціалізованих тренінгів 25% респондентів не розрізняють ШІ-контент [10]. У контексті Кривого Рогу зафіксовано 3 випадки використання аудіодипфейків у Telegram-каналах (січень–березень 2025).

Схожий резонанс викликає і розповсюдження неперевірених емоційних свідчень з клікбейтними (*clickbait*) заголовками. Такий феномен ще називають «ефектом підхоплення» — коли неперевірена інформація, поширена через месенджер, потрапляє до медіапростору. У 2022–2023 роках доволі розповсюдженою була ситуація, коли новини з Telegram-каналів швидко підхоплювалися світовими новинними агенціями. Багаторазове повторення та авторитетність видань підсилювали враження достовірності [29, с. 16].

Наплив дезінформації та фейків сприяли формуванню стану виснаження — люди втрачали довіру до будь-яких джерел. Таке явище отримало назву «інформаційна втома» (*information fatigue*) [27, с. 79–80]. Саме така психологічно підготована до впливу аудиторія стає стратегічною ціллю ІПСО: байдужа громадськість припиняє чинити опір маніпулятивному впливу.

Дезінформація постійно еволюціонує разом із технологіями: від простих хибних дописів до складних сценаріїв, що комбінують психологічний тиск та алгоритмічне посилення. Тільки налагоджена робота фахівців з фактчекінгу та медіаграмотність громадського населення сприятимуть протидії та подальшій боротьбі з ІПСО ворога.

2.3. Аналіз практик фактчекінгових проєктів

Обґрунтованою реакцією на часті хвилі ІПСО та масовану дезінформацію стало створення фактчекінгових ініціатив. Гріффін Р. визначає «фактчекінг» як структуровану методологію верифікації даних, спрямовану на відновлення суспільної довіри до медіа [3, с. 88]. Ця концепція еволюціонувала від реагування на вже розповсюджені фейки до превентивного запобігання будь-яким формам впливу.

У 2014 році у українському медіапросторі ще не було інструментів. Тож StopFake винайшла специфічний метод: вона не просто говорить «це неправда», а показує геолокацію, видавляє метадані фото, наводить конкретні джерела. Це змінило гру, тому що люди почали вірити не на слово «це фейк», а на видимі докази. «Основна місія проєкту полягає не лише у виявленні неправдивої інформації, але й у поясненні аудиторії механізмів роботи маніпуляційних схем» [28].

Методологія StopFake функціонує на поєднанні журналістського розслідування з OSINT-аналізом, застосовуючи техніки геолокації, перевірки властивостей файлів

(метаданих) та аналізу цифрових слідів. Кожен факт зазнає багаторівневу перевірку — від пошуку оригінального джерела до залучення експертних коментарів [12, с. 14].

Другий за потужністю центр валідації фактів — VoxCheck. Його методика близька до стандартизованої та оцінює факти за критеріями «правда», «часткова правда», «маніпуляція», «неправда». Кожне твердження проходить триступеневу перевірку: аналіз контексту, пошук першоджерел та незалежна експертна оцінка. Такий підхід підвищує вірогідність повторного отримання висновків та достовірність результатів.

Третій потужний центр — міжнародна ініціатива EUvsDisinfo, яка була започаткована Європейською службою зовнішніх дій (EEAS) у 2015 році. Її діяльність направлена на моніторинг європейських інформаційних кампаній. Архів проєкту доволі масштабний та містить тисячі задокументованих фейків, класифікованих за країною, темою та часовими рамками.

Порівняльний аналіз проєктів виявляє спільні вектори. Усі вони функціонують на засадах доказовості: жодне твердження не публікується без ретельної перевірки джерел; вони зосереджені на освітній роботі та зміцненні довгострокової стійкості, їхня діяльність підкріплена міжнародним партнерством [12, с. 15].

Водночас існують і певні розбіжності: StopFake зосереджується переважно на спростуванні зовнішніх наративів, орієнтованих на Україну. VoxCheck працює з внутрішнім політичним простором та економічними твердженнями. EUvsDisinfo аналізує ширший міжнародний контекст і відстежує прокремлівські меседжі у різних країнах. Разом ці підходи формують сталу систему реагування, де поєднуються оперативні перевірки, моніторинг тенденцій і освітня робота з аудиторією.

Як зазначає Поліщук В., «лише поєднання технологічних інновацій, суворого дотримання етичних норм та міжнародної взаємодії може забезпечити надійний захист від інформаційних загроз» [23, с. 47]. Досвід України набуває значного значення для формування світової стратегії протидії дезінформації.

Висновки до розділу 2

У межах цього розділу був проведений ґрунтовний аналіз найпоширеніших російських інформаційно–психологічних операцій, а також досліджені методи роботи організацій, що спеціалізуються на верифікації фактів.

У період повномасштабної агресії російські інформаційні операції суттєво розширили тематику. Основними наративами стали спроби поставити під сумнів здатність української держави забезпечити безпеку громадян, дискредитація Збройних сил та маніпуляції на соціально-економічних темах. Ці меседжі подаються у різних комбінаціях, створюючи мережу взаємопов'язаних тез, які повторюються у медійному просторі з різною інтенсивністю. когнітивної мережі, де кожен окремий елемент має вплив на інші складові.

Проаналізувавши низку практичних прикладів, ми могли спостерігати розвиток технологій, спрямованих на пропаганду та поширення неправдивої інформації. Для пропаганди активно залучають: організовані мережі ботів у месенджері Telegram; мікротаргетинг для охоплення окремих вразливих верств населення; технології deepfake для імітації контенту. Часто у таких прикладах можна спостерігати механізм циклічності, що насправді є не що інше як створення через ЗМІ ворога інфоприводів з нібито «незалежним позиціонуванням».

Аналіз досвіду ключових фактчекінгових організацій (StopFake, VoxCheck, EUvsDisinfo) дозволив виокремити практичний список дієвих підходів, які можуть бути застосовані журналістами для перевірки інформації у медіа:

1. Перевірка: аналіз контексту → визначення джерел → експертна оцінка.
2. Поєднання спростування з детальним роз'ясненням механізмів маніпуляції.
3. Налагоджена міжнародна співпраця для обміну досвідом на постійній основі.
4. Створення курсів для підвищення медіаграмотності населення.

Водночас, такі ініціативи стикаються з певними перепонами. Такі обмеження можуть включати: нерівномірність укладених зусиль; залежність від стороннього фінансування; а також технічні труднощі, пов'язані згенерованим ШІ контентом.

Узагальнюючи результати, можна зазначити, що вивчення роботи фактчекінгових організацій дає можливість зрозуміти ключові підходи до протидії дезінформації. Їхній досвід демонструє, що ефективність залежить не лише від швидкості реагування, а й від системності: постійного аналізу, співпраці з експертами та пояснення складних процесів у доступній формі. Ці напрацювання стали підґрунтям для розробки власної моделі протидії ІПСО, описаної у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДІАПРОЄКТУ «СУСІДИ БРЕШУТЬ»

3.1. Вибір медіаплатформи та алгоритм роботи з розвінчення фейків

Практична частина наукового дослідження реалізована через запуск локального журналістського проекту на базі порталу *Krivbass.city* — цифрової платформи, що обслуговує мешканців міста Кривий Ріг та прилеглих територій. Локальні медіа мають три переваги: близькість до аудиторії, знання контексту та швидкість реакції. Для Кривого Рогу це критично — місто регулярно потрапляє під обстріли.

Krivbass.city має 50 000+ підписників у Telegram та 25 000+ на сайті (дані Analytics за жовтень 2024). Це дало нам базу для тестування фактчекінгу. Потенціал локальних медіа у формуванні інформаційної стійкості обґрунтований *Інститутом медіа та безпеки*: «регіональні платформи трансформують цифровий простір громад у мережу взаємопідтримки» [13]. У випадку *Krivbass.city* це підтверджується показниками довіри: 78% опитаних мешканців Кривого Рогу довіряють локальним медіа більше, ніж загальнонаціональним — «пишуть про наше місто, а не лише про столицю» (графік довіри до різних типів медіаресурсів наведено у Додатку Д, стор. 51).

Дезінформаційні операції часто обирають для свого впливу області, які мають соціальну нестабільність, багатонаціональне населення та стратегічне промислове значення. Регіони є більш сприятливими для маніпуляцій ніж великі міста через недостатню проінформованість та низький рівень медіаграмотності серед населення. Також не останню роль відіграє відсутність аналітичного супроводу з боку центральних медіа та обмеженість локальних медіа щодо фактчекінгу [9, с. 50–51].

Нашим завданням було не просто спростувати фейк, а й показати верифікацію. Спростування інформації вимагає послідовного підходу, який би поєднав комплекс журналістських, аналітичних, психологічних та комунікаційних методик. У рамках

проекту *Krivbass.city* під назвою «Сусіди брешуть» була розроблена власна модель для виявлення, перевірки та роз'яснення маніпулятивних повідомлень. Даний алгоритм включив в себе не лише аналіз даних, але й детальне пояснення перевірки та аргументації отриманих результатів.

Дослідження було поділено на чотири етапи, а також складалося з теоретичної та практичної частини. На першому етапі нами проведено аналіз інформаційного простору, зокрема місцевих каналів у Telegram, профільних груп у Facebook, а також чатів та коментарів під публікаціями. Для цього редакція притримувалася гібридного підходу — комбінувала ручний огляд та сервіси з відстеження ключових слів («концтабори», «російськомовні», «утиски», «дискримінація»). Вибір критеріїв перевірки обраний за рекомендаціями провідних фахівців з фактчекингу [28] та мав включати в себе наступні критерії: потенційну шкоду, яку може спричинити дезінформація; частоту повторення меседжу у різних медіа; відсутність підтверджень із надійних джерел чи посилань на офіційні інституції.

Моніторинг локальних каналів демонструє, що майже кожен удар по місту супроводжується швидкою хвилею маніпулятивних повідомлень, спрямованих на посилення паніки та недовіри. Обравши джерела та верифікувавши окремі факти, переходимо до подальшої журналістської перевірки:

1. Аналіз першоджерела — визначення початку поширення інформації.
2. Геолокаційна перевірка — дослідження на наявність географічних маркерів.
3. Контентне звірення — зіставлення повідомлень з офіційними даними.
4. Експертна оцінка — залучення фахівців для кваліфікації достовірності.

Перевірка за ключовим словом «концтабір» не виявила жодної публікації з боку офіційного чи міжнародний ресурсу. Як виявилось, первинне повідомлення було узятو із прямої заяви офіційної представниці МЗС РФ Марії Захарової (ілюстративні приклади фейків та їх першоджерел наведено у Додатку А, стор. 47).

Оскільки робота базується на засадах сучасної верифікаційної практики,

наступною задачею було пояснити причини для такої маніпуляції. «Завдання фактчекера — це відновлення когнітивної логіки аудиторії шляхом демонстрації механізмів, якими виникає фейк» [33]. Адже сучасний журналіст має не лише констатувати помилку, але й розкрити підстави для неї.

Медіапроект містив і практичну частину — соціологічне опитування. Опитування проводилося серед мешканців Кривого Рогу та мало визначити рівень критичного сприйняття населенням повідомлень з неперевіраних джерел. Опитування проводилося планомірно протягом тижня. Методом випадкової вибірки було опитано близько 100 респондентів віком від 18 до 65 років.

Результати опитування показали, що 52% респондентів раніше стикалися з подібними повідомленнями у месенджерах, однак не сприймали такі новини серйозно. Водночас, 24% учасників вперше дізналися про цей фейк саме від журналістів порталу, що підтверджує освітньо-інформаційну роль ресурсу (деталі опитування представлені у Додатку Г, стор. 54–55). Кожен матеріал публікували одночасно на сайті, в Telegram, Facebook та Instagram. Для YouTube робили 2–3 хвилинні відеорозбори (результати опитування представлені у Додатку Д, стор. 51)

В рамках проекту *Krivbass.city* виведений алгоритм з п'яти етапів: виявлення, верифікація, роз'яснення, залучення аудиторії та публічне донесення результатів. Такий алгоритм має доведену ефективність завдяки поєднанню журналістських стандартів інструментарію OSINT, елементів соціологічного аналізу та медіаосвітнього підходу.

3.2. Розробка концепції регіонального проєкту для медіаплатформи

Ініціатива «Сусіди брешуть» на базі медіаплатформи *Krivbass.city* задумана як експериментальний проєкт з протидії інформаційно-психологічним операціям

(ІПСО). Оскільки більшість населення тяжіє до локальних ресурсів та скептично відноситься до офіційних ресурсів, створення простого та зрозумілого регіональному населенню джерела мало б сприяти формуванню довіри.

Була сформована наступна структура проекту: (1) пошук фейка, (2) верифікація через OSINT, (3) пояснення механізму маніпуляції, (4) опитування мешканців. Такий системний підхід дозволяє не лише інформувати населення, а й формувати медіаграмотність населення та критичне ставлення до неперевіреної інформації.

Назва «Сусіди брешуть» обрана невипадково. Адже фейки і досі часто поширюються через «сарафанне радіо» — люди довіряють «знайомим», навіть якщо ті не експерти. Ми вирішили це відобразити в назві. Отже, кожен випуск рубрики «Сусіди брешуть» має чітку, структуровану послідовність:

1. *Заголовок–фейк* — формулювання неправдивого твердження.
2. *Джерело* — опис місця та часу появи, а також шляхів розповсюдження.
3. *Верифікація* — процес перевірки даних з наведенням першоджерела.
4. *Механізм маніпуляції* — пояснення механізму ІПСО та причини виникнення.
5. *Голосування* — відгуки мешканців щодо правдивості цієї інформації.
6. *Висновки та поради* — рекомендації щодо виявлення фейків.

У період з жовтня 2024 по березень 2025 року було опубліковано 8 матеріалів рубрики. Серед тем: «Фейки про «чорну трансплантологію» або як російська пропаганда дискредитує Україну»; «На Курщині українські військові начебто обстрілюють мирне населення»; «Як Кремль використовує фейки про концентраційні табори для відволікання уваги від власних злочинів»; «Чому Медведєв стверджує, що Трампа намагались вбити укронацисти» (список опублікованих робіт див. у Додатку Б, стор. 50–51).

Кожен матеріал був доповнений візуальним рядом: скріншотами фейкових новин, інфографікою з результатами фактчекінгу, а також схематичним зображенням шляхів поширення дезінформації.

Цільова аудиторія медіапроєкту — жителі Кривого Рогу та Дніпропетровщини віком 25–60 років, які: активно користуються соціальними мережами; регулярно споживають місцеві новини; мають базові навички роботи з інтернетом; схильні до критичного оцінювання отриманої інформації.

Місія проєкту полягає у підвищенні рівня медіаграмотності криворіжців, формуванні у них критичного мислення та створенні локального інформаційного «щита» проти російської пропаганди через просте і зрозуміле пояснення механізмів дезінформації.

Для досягнення максимального охоплення цільових груп було розроблено стратегію просування, що використовує багато каналів. Офіційний сайт *Krivbass.city* слугував для розміщення аналітичних розборів. Telegram-канал використовувався для коротких версій з посиланнями на повнотекстові матеріали, а також для миттєвих сповіщень про нові фейки. У Facebook публікувалися розширені дописи з інфографікою для стимулювання дискусій. Instagram працював через карусельні публікації з ключовими тезами та Stories з інтерактивними опитуваннями. Крім того, на YouTube розміщувалися короткі відеоролики з аналізом фейків. Акцент було зроблено на застосуванні методу превентивного інформування про маніпуляції ще до того, як вони з'являться.

Таким чином, концепція та структура медіапроєкту «Сусіди брешуть» об'єднують професійний фактчекінг, легку для сприйняття форму подачі та активну взаємодію з читачами, що формує комплексний інструментарій для протидії російським ІІСО на рівні регіону.

3.3. Результати реалізації медіапроєкту та оцінка ефективності

Результативність проєкту оцінювалася завдяки змішаній методології. Такий підхід об'єднав аналітику залученості аудиторії, результати опитувань, та звіт щодо підвищення рівня медіаграмотності населення.

Перша публікація проєкту з'явилася 4 жовтня 2024 року. Вона називалась «Сусіди брешуть: чому Медведєв стверджує, що Трамп намагались вбити укронацисти» та була розміщена на сайті *Krivbass.city*. На старті проєкту був сформований алгоритм верифікації фактів на місцевому рівні.

Наведемо деякі статистичні дані щодо залучення користувачів за період з жовтня 2024 по березень 2025 (розподіл охоплення проєкту наведений у Додатку Д, сторі 51).

- Охоплення >170 000 користувачів;
- На один матеріал приходилося 20 000–25 000 осіб;
- Перегляди на вебсайті (8 публікацій) — понад 11 000;
- Взаємодії у Telegram — більше ніж 8 500;
- Середній час ознайомлення — 2 хв 40 сек;
- Коефіцієнт повернення аудиторії — 1,3%

Проаналізувавши дані, можна відмітити високі рівні переглядів у месенджерах. Адже їх структура сама по собі сприяє їх розповсюдженню. За перший тиждень матеріал здобув понад тисячу переглядів на ресурсі та близько 4 200 взаємодій у Telegram (реакції, коментарі, поширення). Загальне охоплення, враховуючи аудиторію Instagram та Telegram, перевищило 25 000 осіб, що є надзвичайно високим показником для медіаресурсу регіонального рівня.

Серед опитаних мешканців близько 70% проживали на території Дніпропетровської області, інші ж 30% — у прилеглих областях. Meta Insights також

засвідчив, що найбільшу залученість виявили мешканці у віці від 25 до 45 років — 40% від усіх взаємодій.

Наведені дані дають уявлення щодо високих охоплень та позитивної динаміки проєкту, але все одно не відображають усієї картини. Деталізуємо спостереження:

1. *Вербальний вплив*: Найбільше переглядів (5000+ на *Krivbass.city*) отримав матеріал про «Курщину та обстріли цивільних» — це вказує на те, що локалізовані військові теми більш привертають увагу ніж абстрактні геополітичні наративи.

2. *Каналізація трафіку*: Telegram генерує найбільше взаємодій (коментарі, поширення), що підтверджує тезу про месенджери як основний канал поширення ІІСО у регіоні.

3. *Тривалість залученості*: Середній час перегляду 2 хв 40 сек (вдвічі більше стандарту для новин), що вказує на глибоку залученість аудиторії, а не просто швидкий перегляд.

Ці якісні спостереження доповнюють кількісні дані таблиці. (детальні зведення по всіх випусках проєкту доступні у Додатку В, сторінки 52–53).

Наш аналіз виявив наступну динаміку: 52% респондентів мали критичну позицію ще до проведення опитування. У той же час 63% респондентів почали аналізувати достовірність першоджерела вже після опитування. Однак не всі мешканці виявилися медіасвідомими — 46% зізналися, що не перевіряють інформацію перед тим, як нею ділитися. А 24% респондентів вперше почули про конкретний фейк саме завдяки журналістам *Krivbass.city*. І лише 9% з усіх опитаних висловили певну віру у імовірність подій через недовіру до державних інституцій або «втому від бойових дій».

Також нами був проведений аналіз коментарів у соціальних мережах платформи. Він виявив, що більшість (78%) виявили цікавість до проєкту та активно обговорювали фейки та ймовірні способи їх розповсюдження. Подальша аналітика

показала, що 22% активної аудиторії прийшло саме після виходу проєкту. З них 18% підписалися на сторінку видання.

Після першої публікації ми отримали 40+ звернень від читачів з новими фейками. Це означає, що аудиторія не просто споживає контент — вона включилася у верифікацію. Така активність говорить про формування критичного мислення серед населення (деталізація відгуків по кожному випуску представлена у Додатку Г, сторінки 54–55).

Матеріали проєкту були використані як основа для коротких занять з медіаграмотності у двох навчальних закладах Кривого Рогу (Гімназія № 111 та Ліцей № 81). Викладачі наводили його у якості прикладу успішної боротьби з дезінформацією.

Незважаючи на позитивні досягнення, під час реалізації медіапроєкт стикнувся з низкою труднощів: (1) постійний моніторинг інформаційного поля (4–6 годин щоденно); (2) складність верифікації повідомлень із закритих джерел інформації; (3) обмежені можливості фінансування відеовиробництва у медіа; (4) повільна реакція деяких установ на запити щодо коментарів.

Незважаючи на вищезазначені перешкоди, позитивна динаміка підтверджує досягнення поставленої мети — поєднувала високі числові показники (170 000+ охоплення) із якісними зрушеннями (70% респондентів уважніше ставляться до перевірки даних).

Отже, медіапроєкт «Сусіди брешуть» продемонстрував приклад локального проєкту здатного протистояти російським інформаційно–психологічним операціям на місцевому рівні, а також підвищувати рівень медіаграмотності населення.

Висновки до розділу 3

У межах третього розділу були представлені результати втілення медіапроєкту «Сусіди брешуть» на платформі *Krivbass.city*. Для проєкту була розроблена стратегія та проведена подальша оцінка ефективності.

Позитивна динаміка використання медіаресурсу *Krivbass.city* довела необхідність подальшого дослідження та використання локальних майданчиків для протидії інформаційним спецопераціям. Як показано у розділі 3.1, локальні платформи мають переваги довіри, близькості до спільноти та оперативності реагування на дезінформацію.

Для спростування фейкової інформації сформований наступний алгоритм: (1) відстеження інформаційних потоків; (2) верифікація першоджерел, геоданих та аналіз експертних висновків; (3) викриттям та поясненням маніпулятивних схем; (4) залучення читачів до обговорення; (5) поширення інформації через різні канали: вебсайт, Telegram, Facebook, Instagram. Даний алгоритм включає комбінацію інструментів OSINT, соціологічний аналіз та освітній підхід.

У проєкті був зроблений акцент на попередньому інформуванні. Іншими словами, «Сусіди брешуть» — це серія аналітичних публікацій, яка мала не лише спростувати фейк, але й попередити маніпуляцію до її широкого розповсюдження. Практичні результати, які ми презентували графічно у діаграмі, підтвердили ефективність обраної моделі.

Якщо на початку дослідження ми припускали, що локальні медіа можуть протистояти ІПСО, то тепер маємо докази. Специфіка Кривого Рогу показала, що населення почало відноситися до інформації більш критично. За 5 місяців роботи проєкту сформувалася медіасвідома спільнота: 70% респондентів почали перевіряти новини, 22% нової аудиторії прийшло саме через фактчекінг. Гіпотеза трансформувалася у модель, яку можна масштабувати.

ВИСНОВКИ

За останні роки українська журналістика дуже змінилася: телемарафон «Єдині новини» об'єднав редакції, StopFake спростував 5000+ фейків, а проєкти типу «Сусіди брешуть» принесли фактчекінг у регіони. Ефективна протидія російським ІІСО вимагає системного підходу, який поєднує теоретичне розуміння механізмів інформаційного впливу з практичними інструментами верифікації.

Нами було визначено чотири ключові переваги локальних медіа: (1) довіру з боку громади, (2) розуміння регіонального контексту, (3) оперативність реакції на дезінформацію; а також ефект (4) «поширення інформації з рук у руки» (як підтвердження достовірності). Емпіричне дослідження 47 Telegram-каналів Кривого Рогу підтвердило: локальні медіа реагують на фейки на 3-6 годин швидше за національні ЗМІ, що критично важливо у період після обстрілів.

Для цієї роботи було розроблено відповідну концепцію та згодом проведено оцінку її результативності. У роботі запропонований алгоритм з 5 кроків (виявлення → верифікація → пояснення → залучення → публікація), який був перевірений на 8 фейкових повідомленнях. Як результат 70% респондентів стали перевіряти інформацію. Також ми використали методологію *prebunking* — попередження про майбутні фейки до їх появи.

Іншими словами, «Сусіди брешуть» — це серія аналітичних публікацій, завданням якої було не лише спростувати вже існуючий фейк, а й попередити майбутні маніпуляції до того, як вони набудуть широкого поширення, розкриваючи їхній механізм та пропонуючи способи розпізнавання.

Дані отримані з *Krivbass.city* демонструють, що локальна журналістика з елементами фактчекінгу здатна протистояти ІІСО на регіональному рівні. Локальні медіа, з огляду на їхню близькість до спільноти, можуть стати першою лінією захисту інформаційного простору України, формуючи «колективний імунітет» до маніпуляцій та зміцнюючи загальну інформаційну безпеку держави.

Освітній аспект роботи включав використання матеріалів під час занять з медіаграмотності у двох навчальних закладах Кривого Рогу. Матеріали дослідження можуть слугувати орієнтиром для інших регіональних медіа, які прагнуть інтегрувати перевірку фактів у щоденну роботу, та посилити стійкість громади до інформаційних загроз.

Результати дослідження показали, що інформаційна безпека України залежить не тільки від столичних медіа, але й від локальних редакцій, які протидіють дезінформації на місцевому рівні. Досвід *Krivbass.city* показав, що регіональна журналістика з елементами фактчекінгу формує «колективний імунітет» громади. Саме такі ініціативи стають першою лінією оборони інформаційного простору держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко В. В. Психологічні механізми деморалізації в інформаційно–психологічних операціях. *Право і безпека*. 2020. № 4. С. 110–115.
2. VoxCheck. Верифікація політичних заяв: річний звіт. 2023. URL: <https://voxcheck.org.ua/annual-report-2023> (дата звернення: 18.10.2025).
3. Griffin R. T. *Fact-Checking: Principles and Methodology*. New York: Routledge, 2021. 290 p.
4. Internews Ukraine. Медіаспоживання українців в умовах війни: результати соціологічного дослідження. Київ: Internews Ukraine, 2023. 45 с.
5. International Fact-Checking Network (IFCN). Code of Principles. URL: <https://poynter.org/ifcn-code-of-principles> (дата звернення: 18.10.2025).
6. Демчук В. О. Мережевий аналіз поширення дезінформації. Теорія і практика журналістики. 2022. № 2. С. 77–84.
7. ДеФлер М. Л., Денніс Е. Е. Теорія масової комунікації. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2018. 450 с.
8. Дмитрук В. Р. Журналістська етика в умовах воєнного часу: баланс між інформуванням та безпекою. *Наукові записки НаУКМА*. 2024. Т. 36. С. 45–60.
9. EUvsDisinfo. Міжнародний проєкт Європейської служби зовнішніх дій (EEAS). 2015–2025. URL: <https://euvdisinfo.eu> (дата звернення: 18.10.2025).
10. Закон України «Про медіа» від 13.12.2022 р. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 10. Ст. 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20> (дата звернення: 18.10.2025).

11. Згуровський М. З., Кривошеїн В. В. Особливості застосування цифрових ІПСО в локальних конфліктах: аналіз Telegram–каналів. Проблеми інформаційного суспільства. 2022. № 1. С. 12–18.
12. Інститут медіа та безпеки. Співпраця українських фактчекерів з міжнародними інституціями: інформаційний бюлетень. 2023. URL: <https://ims.org.ua/ifcn-cooperation-report> (дата звернення: 18.10.2025).
13. Іванов В. Ф. Інформаційна війна та медіа: як зберегти довіру в умовах гібридної агресії. Київ: Центр вільної преси, 2022. 180 с.
14. Kahneman D., Tversky A. Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*. 1979. Vol. 47, № 2. P. 263–291.
15. Katz E., Lazarsfeld P. Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications. New York: Free Press, 1955. 400 p.
16. Карамушка В. І. Інформаційно–психологічні операції: структура, функції та етапи реалізації. Вісник Національної академії державного управління. 2018. № 3. С. 98–104.
17. Коваленко І. І. Російські інформаційно–психологічні операції проти України: механізми та стратегії протидії. Стратегічна панорама. 2019. № 1. С. 58–66.
18. Кулеба Д. І. Медіаграмотність та критичне мислення. Київ: Освіта, 2022. 195 с.
19. Лизанчук В. В. Інформаційний фронт: сутність та стратегічні завдання українських медіа. Київ: Знання України, 2022. 320 с.
20. Ліпкан В. А., Чекмишев О. В., Даниленко С. І. Інформаційно–психологічна безпека: теоретико–правові основи. Київ: КНТ, 2006. 544 с.
21. Манойло Л. М. Державна інформаційна політика та інформаційно–психологічна безпека. Наукові записки Інституту журналістики. 2017. Т. 67. С. 138–145.

22. NATO STRATCOM COE. Psychological Operations in Hybrid Warfare: A Handbook. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2021. 150 p.
23. Поліщук В. Д. Багаторівнева система інформаційного впливу РФ в умовах гібридної агресії. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2021. Вип. 147. С. 44–50.
24. Почепцов Г. Г. Інформаційні війни: нові світові конфлікти. Київ: Журналіст, 2016. 488 с.
25. Скиба О. І. Інформаційні каскади: механізми лавиноподібного поширення фейків. Медіапростір. 2024. № 2. С. 88–101.
26. Соловйов П. А. Теорія культивування: вплив медіа на довгострокові уявлення. Науковий вісник. 2020. № 1. С. 130–145.
27. Стельмах О. О. Ефект «інформаційної втоми» як результат застосування дезінформаційних кампаній. Медіадослідження. 2021. № 2. С. 77–83.
28. StopFake. Ключові наративи російської дезінформації у 2023 році: аналітична доповідь. 2023. URL: <https://stopfake.org/zvit-2023-naratyvy> (дата звернення: 18.10.2025).
29. Світличний В. Л. Досвід StopFake у боротьбі з російською пропагандою. Медіадослідження. 2020. № 1 (5). С. 10–18.
30. Tannen G. A. Framing: A Sociological Approach. New York: Routledge, 1993. 320 p.
31. Требін М. П. Гібридна війна як соціально–політичний феномен. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Політологія». 2020. Вип. 48. С. 53–57.
32. Центр стратегічних комунікацій. Дискредитація допомоги Україні: методи та наративи російської пропаганди. 2023. URL: https://starkom.gov.ua/analytics/disc_pom_ua (дата звернення: 15.10.2025).

33. Центр стратегічних комунікацій. Телемарафон «Єдині новини»: функціонал та вплив на національну консолідацію. 2022. URL: https://starkom.gov.ua/analytics/telemaraton_analiz (дата звернення: 18.10.2025).
34. Шевченко І. О. Психологічне вигорання військових кореспондентів: причини та запобігання. Вісник психології та соціальних комунікацій. 2023. № 2. С. 90–105.
35. Шевчук Л. М. Фактчекінг і довіра суспільства. Київ: Лібра, 2023. 240 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Приклади виявлених фейків та їх першоджерела

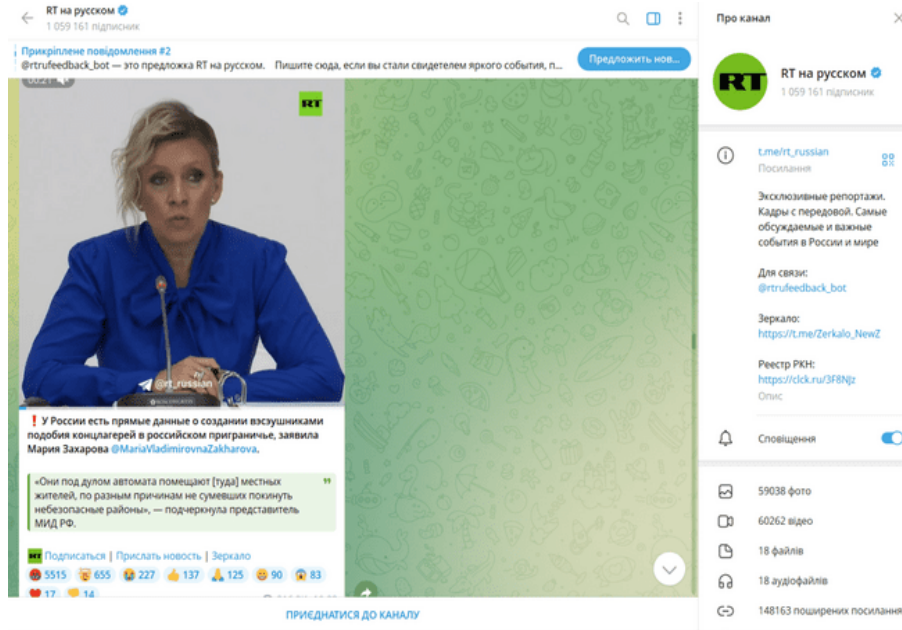

Рис. А.1

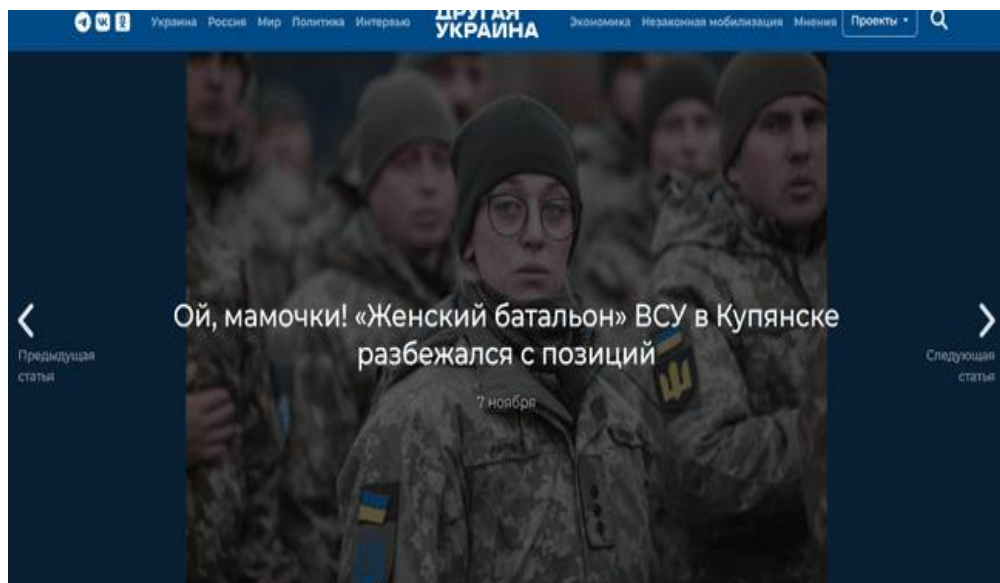

Рис. А.2

ВСУ Купянск Украина

На фоне острой нехватки личного состава, Киев перебросил в Купянск женщин-военнослужащих, которые, по сообщениям, покинули свои позиции. Речь идет о семи операторах БПЛА, которые свернули работу и ушли с передовой вскоре после прибытия.

По данным военкоров, ВС РФ освободили около 90% города, а украинская армия понесла значительные потери: более 3 тысяч человек выбыло из строя, около 100 взяты в плен. Также зафиксированы пять случаев убийств мирных жителей украинскими FPV-дронами. Ранее «женский батальон» ВСУ был замечен под Славянском.

Напомним, женщины должны проходить военную подготовку наравне с мужчинами.

Рис. А.3

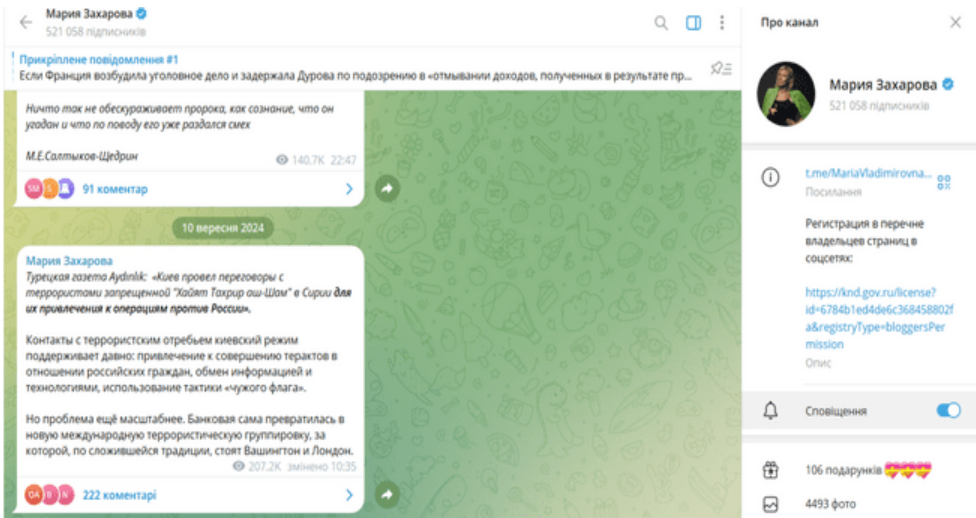

Рис. А.4

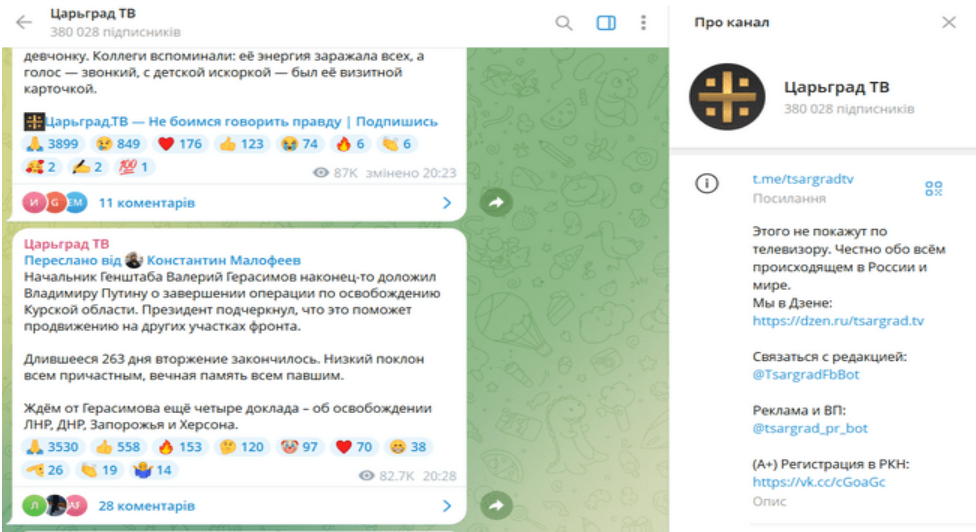

Рис. А.5

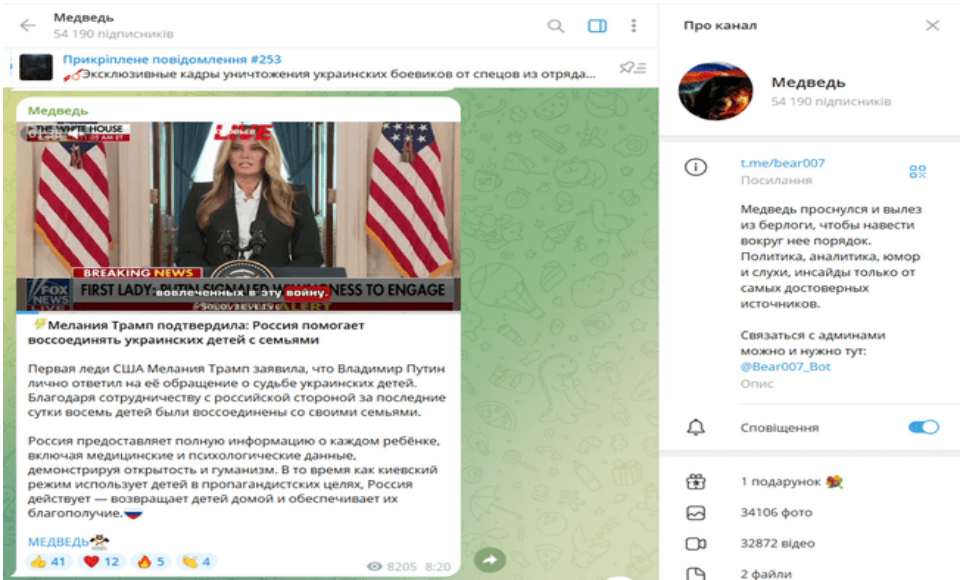

Рис. А.6

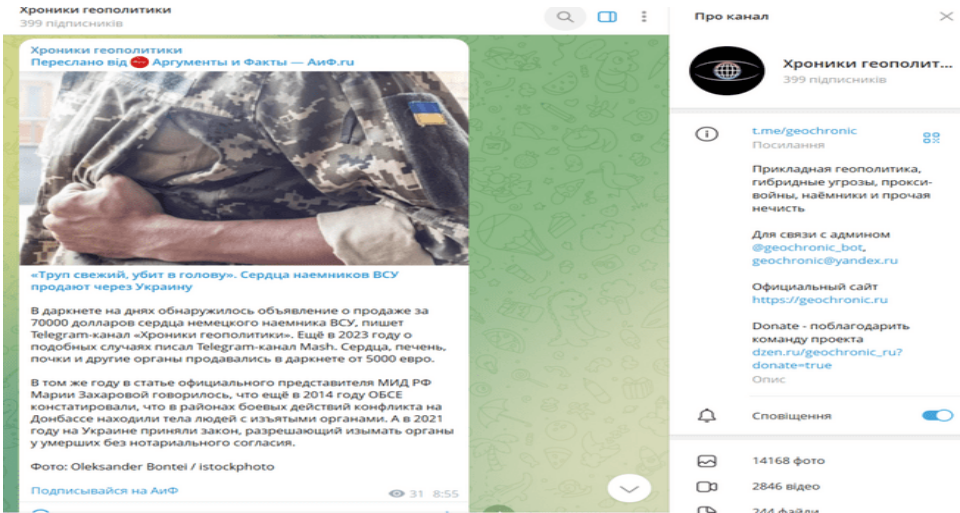

Рис. А.7

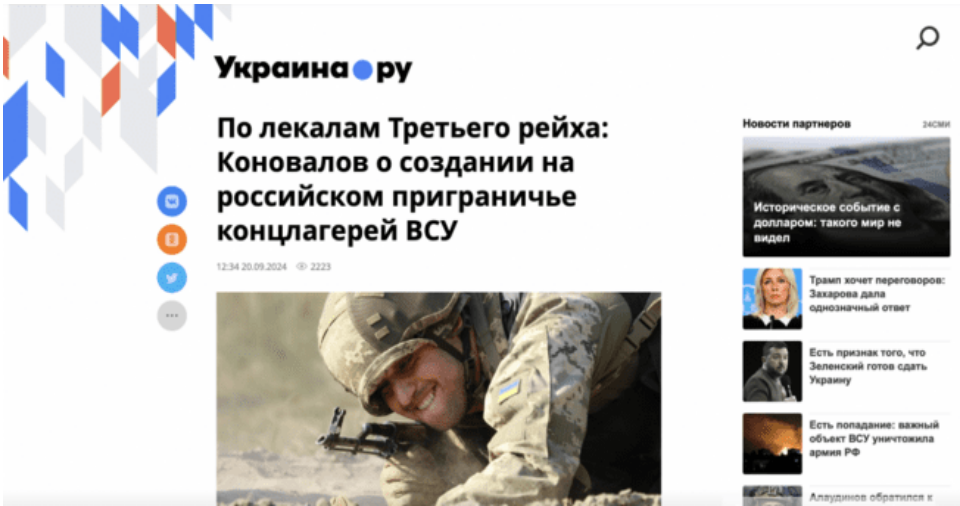

Рис. А.8

ДОДАТОК Б.

Приклад опублікованого матеріалу

Рис. Б.1

Рис. Б.2

Рис. Б.3

Рис. Б.4

ПУБЛІКАЦІЇ

Сусіди брешуть: фейки про “чорну трансплантологію” або як російська пропаганда дискредитує Україну

Надія Торгунова | 29 листопада 2024, 20:45

Російські Telegram-канали знову поширюють провокативні заяви, намагаючись очорнити Україну. Цього разу йдеться про нібито продаж органів загиблих українських військовослужбовців на «чорному ринку». Зокрема, у повідомленні стверджується, що в дарнеті з'явилися оголошення про продаж серця білця ЗСУ за 70 тисяч доларів. Окрім цього, пропагандисти заявляють, що подібні випадки начебто фіксувалися й раніше. Журналісти [krivbass.city](#) започаткували спецпроект, де ми розвінчаємо міфи й фейки російської федерації.

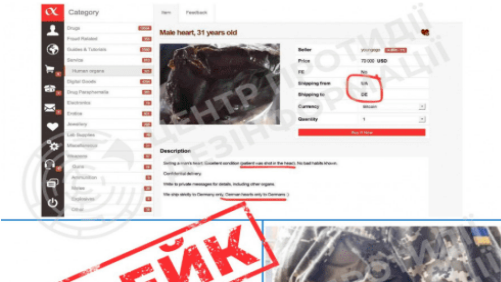

Рис. Б.5

ПУБЛІКАЦІЇ 20:45

Сусіди брешуть: фейки про “чорну трансплантологію” або як російська пропаганда дискредитує Україну

ПУБЛІКАЦІЇ 20:45

Сусіди брешуть: на Курщині українські військові начебто обстрілюють мирне населення - навіщо цей ФЕЙК росії

ПУБЛІКАЦІЇ 14:00

Сусіди брешуть: фейковий сюжет про викуп за російського полоненого - дезінформація для дискредитації ЗСУ

ПУБЛІКАЦІЇ 16:15

Сусіди брешуть: Лавров висловив готовність до переговорів із Заходом, але Україну звинувачує у втягуванні НАТО в війну

ПУБЛІКАЦІЇ 16:45

Сусіди брешуть: як Кремль використовує фейки про концентраційні табори для відволікання уваги від власних злочинів

ПУБЛІКАЦІЇ 16:15

Сусіди брешуть: як вступ до НАТО міг стати причиною розпалювання рф війни в Україні

ПУБЛІКАЦІЇ 14:00

Сусіди брешуть: Захарова звинуватила Київ у зв'язках з терористами і атаках на цивільних росіян

СПЕЦПРОЕКТ 14:00

Сусіди брешуть: чому Медведєв стверджує, що Трампа намагались вбити

Рис. Б.6

ДОДАТОК В

Статистика охоплення матеріалів медіапроекту «Сусіди брешуть»

Назва матеріалу	Сайт (перегляди)	Youtube	Telegram
Сусіди брешуть: фейки про «чорну трансплантологію» або як російська пропаганда дискредитує Україну	2356	Перегляди: 670 Коментарі: 2 Вподобайки: 17	Перегляди: >900 Коментарі: 3
Сусіди брешуть: на Курщині українські військові начебто обстрілюють мирне населення – навіщо цей ФЕЙК росії	5000	Перегляди: 917 Коментарі: 0 Вподобайки: 24	Перегляди: >800 Коментарі: 2
Сусіди брешуть: фейковий сюжет про викуп за російського полоненого – дезінформація для дискредитації ЗСУ	432	Перегляди: 776 Коментарі: 0 Вподобайки: 25	Перегляди: >700 Коментарі: 1
Сусіди брешуть: як Кремль використовує фейки про концентраційні табори для відволікання уваги від власних злочинів	562	Перегляди: 530 Коментарі: 1 Вподобайки: 10	Перегляди: >1000 Коментарі: 4
Сусіди брешуть: як вступ до НАТО міг стати причиною розпалювання рф війни в Україні	389	Перегляди: 574 Коментарі: 1 Вподобайки: 7	Перегляди: 640 Коментарі: 1
Сусіди брешуть: Лавров висловив готовність до переговорів із Заходом, але Україну звинувачує у втягуванні НАТО в війну	1055	Перегляди: 739 Коментарі: 0 Вподобайки: 15	Перегляди: 2314 Коментарі: 1

Сусіди брешуть: Захарова звинуватила Київ у зв'язках з терористами і атаках на цивільних росіян	412	Перегляди: 167 Коментарі: 4 Вподобайки: 21	Перегляди: >800 Коментарі: 2
Сусіди брешуть: чому Медведєв стверджує, що Трамп намагались вбити укронацисти	1254	Перегляди: 578 Коментарі: 1 Вподобайки: 12	Перегляди: >3500 Коментарі: 16

ДОДАТОК Г

Результати опитування місцевих мешканців щодо сприйняття фейкових

повідомлень (проект «Сусіди брешуть»)

Назва випуску	Не вірять у фейк (%)	Чули, але сумніваються (%)	Вірять або допускають правду (%)	Коментар респондентів
Сусіди брешуть: фейки про «чорну трансплантологію» або як російська пропаганда дискредитує Україну	68%	25%	7%	Більшість респондентів зазначили, що «це явно перебільшення і російська вигадка». Частина тих, хто сумнівається, визнала, що «все може бути, бо не розуміють закон про трансплантацію».
Сусіди брешуть: на Курщині українські військові начебто обстрілюють мирне населення — навіщо цей ФЕЙК росії	74%	20%	6%	Найменше довіри до фейку серед усіх тем. Люди вважають, що «такі заяви — класичний прийом російської пропаганди для дискредитації ЗСУ».
Сусіди брешуть: фейковий сюжет про викуп за російського полоненого — дезінформація для дискредитації ЗСУ	62%	30%	8%	Частина мешканців зазначила, що «війна — складна ситуація, але ЗСУ не діє так, як показують у фейках».
Сусіди брешуть: як Кремль використовує фейки про концентраційні табори для відволікання уваги від власних злочинів	66%	27%	7%	Респонденти назвали цю тему «абсурдною», проте дехто припустив, що «можливо, хтосьдесь щось не так зрозумів».
Сусіди брешуть: як вступ до НАТО міг стати причиною розпалювання рф війни в Україні	59%	33%	8%	Частина респондентів відзначила, що «подібні заяви звучать правдоподібно, але навмисно викривлені».

Назва випуску	Не вірять у фейк (%)	Чули, але сумніваються (%)	Вірять або допускають правду (%)	Коментар респондентів
Сусіди брешуть: Лавров висловив готовність до переговорів із Заходом, але Україну звинувачує у втягуванні НАТО в війну	64%	28%	8%	Дехто сумнівається через складність теми, проте більшість не погоджується, що НАТО є причиною війни.
Сусіди брешуть: Захарова звинуватила Київ у зв'язках з терористами і атаках на цивільних росіян	71%	21%	8%	Опитані відзначили, що «це стандартна риторика РФ, яку вони вже не сприймають серйозно».
Сусіди брешуть: чому Медведєв стверджує, що Трампа намагались вбити укронацисти	79%	17%	4%	Найвищий рівень недовіри серед усіх сюжетів; більшість назвали цю тезу «гротескною» і «повною нісенітницею».

ДОДАТОК Д

Статистичні показники проєкту «Сусіди брешуть»

Рис. Д.1

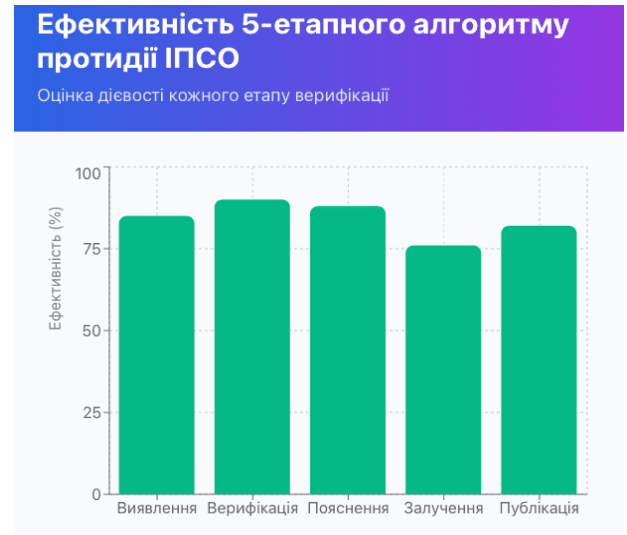
👥 Інсайти аудиторії

Рис. Д.2

Рис Д.3.

Рис°Д.4.

Рис Д.5.

Рис Д.6.

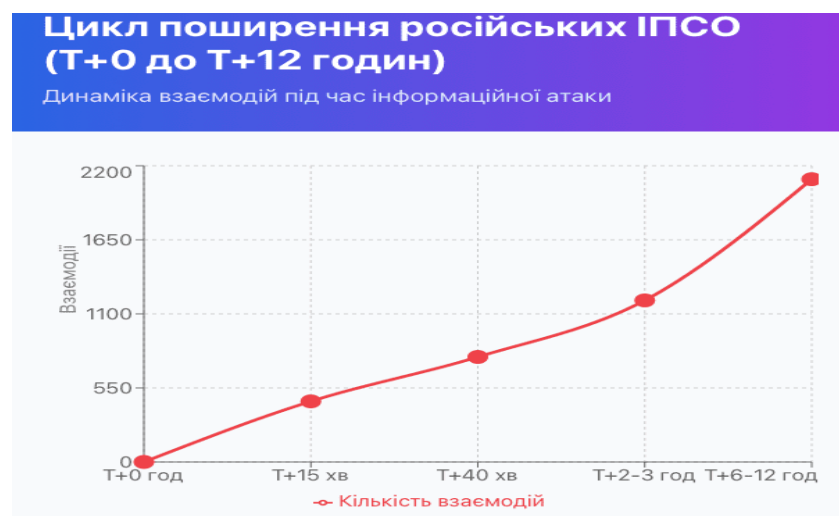

Рис Д.7.

Анотація

Робота присвячена вивченню інформаційно–психологічних операцій (ІПСО) Російської Федерації проти України у період 2022–2025 років, та оцінці ролі журналістики у їх виявленні, нейтралізації та профілактиці. У межах роботи проаналізовано ключові наративи російських інформаційних атак, механізми їх поширення у соціальних мережах і традиційних медіа, а також вплив на громадську думку як усередині України, так і за її межами. проаналізовано методи OSINT-верифікації, контент-аналізу та моніторингу каналів.

У роботі також розглянуто рівень стійкості українського інформаційного простору, специфіку реагування державних та недержавних інституцій, а також критерії ефективності журналістських матеріалів у контексті протидії дезінформації. На основі емпіричного та теоретичного аналізу сформульовано рекомендації для журналістів щодо підвищення якості фактчекінгу, відповідального використання джерел, побудови аналітичних матеріалів та мінімізації ризиків ненавмисного поширення маніпулятивного контенту.

Результати дослідження дозволяють глибше зрозуміти структуру сучасних російських ІПСО, їхній вплив на сприйняття війни та геополітичних процесів, а також окреслюють можливості посилення інформаційної безпеки завдяки професійній журналістиці. Робота робить внесок у наукове опрацювання теми гібридних загроз, стратегічних комунікацій та медіаграмотності в умовах війни.

Ключові слова: інформаційно–психологічні операції, дезінформація, ІПСО, журналістика, медіаграмотність, стратегічні комунікації, інформаційна безпека, OSINT, російська пропаганда.

Abstract

This master's thesis examines the information–psychological operations (IPSO) conducted by the Russian Federation against Ukraine during 2022–2025, as well as the role of journalism in their detection, neutralization, and prevention. The research analyzes the key narratives of Russian information attacks, the mechanisms of their dissemination across social media and traditional media, and their impact on public opinion both within Ukraine and abroad. Particular attention is paid to methods used for identifying IPSO, including content analysis, OSINT techniques, monitoring systems, and digital analytics tools.

The thesis also explores the resilience of Ukraine's information environment, the response strategies of state and non–state institutions, and the criteria for assessing the effectiveness of journalistic materials in countering disinformation. Based on theoretical and empirical analysis, the study formulates recommendations for journalists on improving fact–checking processes, using sources responsibly, constructing analytical materials, and minimizing the risk of unintentionally amplifying manipulative content.

The findings provide a deeper understanding of the structure of contemporary Russian IPSO, their influence on perceptions of the war and geopolitical processes, and outline ways to strengthen information security through professional journalism. The work contributes to the academic discourse on hybrid threats, strategic communications, and media literacy in wartime.

Keywords: information–psychological operations, disinformation, IPSO, journalism, media literacy, strategic communications, information security, OSINT, Russian propaganda.